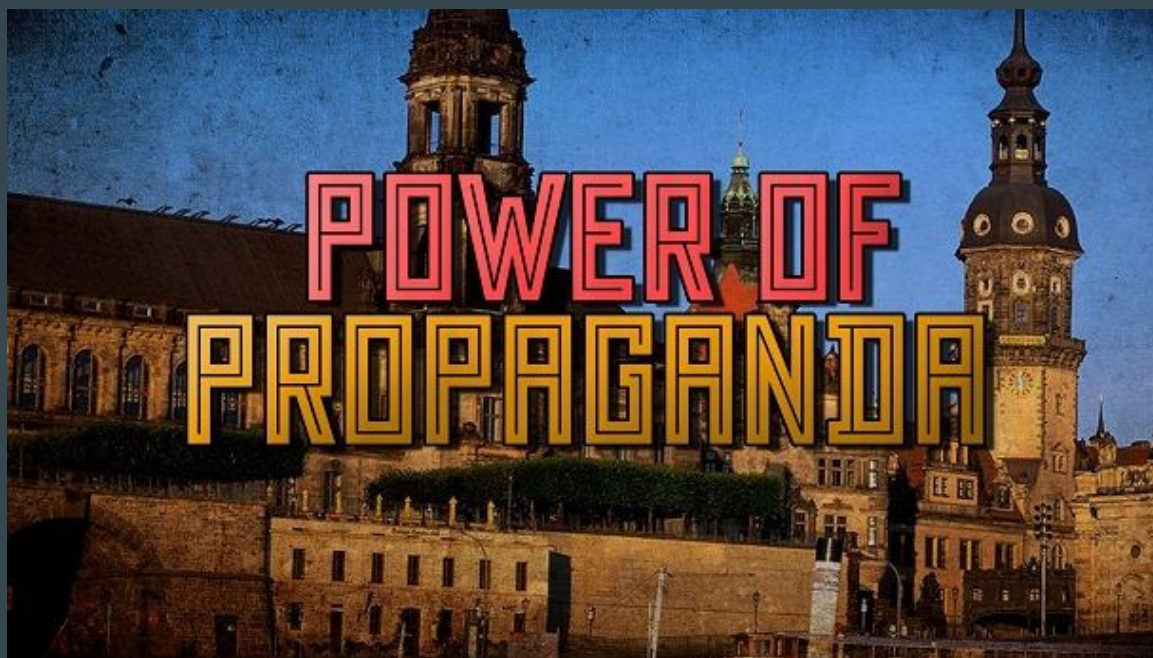

Феномен пропаганди як передумова геноцидних практик

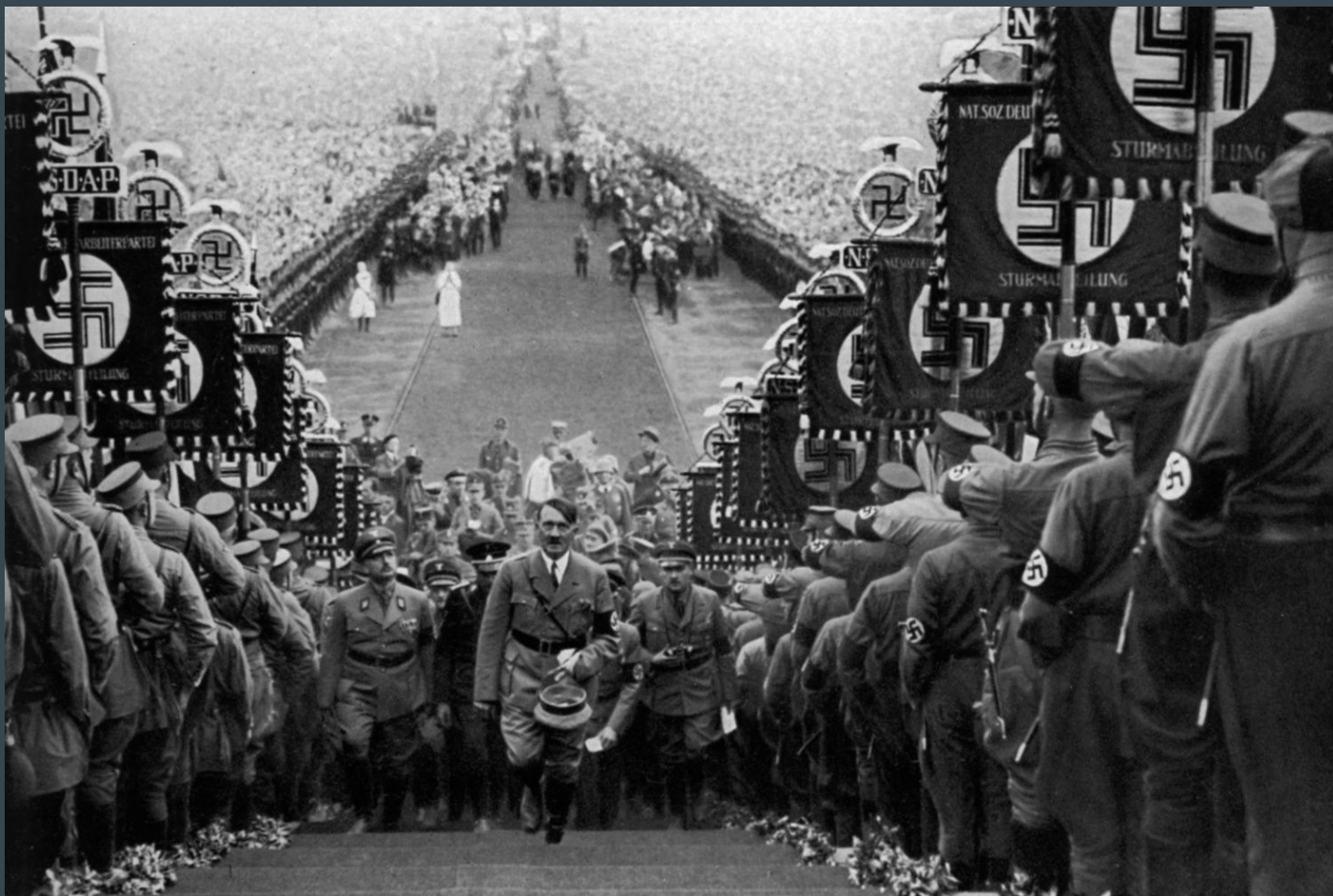

Лекція 8-9 курсу “Інформаційні війни”

ПЛАН

1. Становлення нацистської пропаганди.
2. Основні принципи пропаганди Геббельса.
3. Прийоми пропаганди.
4. Чому німецьке суспільство повірило?
5. Використання принципів Геббельса в сучасному світі. Російська пропаганда.
6. Геноцидні практики.

88 років тому нацисти узаконили анексію Австрії на «референдумі». Згадуємо про перше загарбання Гітлера, на яке світ заплющив очі, а згодом пошкодував (так, історія римується)

«Моя боротьба» (нім. Mein Kampf) — це автобіографічний твір Адольфа Гітлера, який став ідеологічною основою німецького націонал-соціалізму

НІМЕЦЬКА АВСТРІЯ БУДЬ ЩО МАЄ ПОВЕРНУТИСЯ В ЛОНО ВЕЛИКОЇ НІМЕЦЬКОЇ МЕТРОПОЛІЇ Й ПРИ ЦЬОМУ ЗОВСІМ НЕ З МІРКУВАНЬ ГОСПОДАРЧИХ. НІ, НІ! НАВІТЬ ЯКБІ ОБ'ЄДНАННЯ З ТОЧКИ ЗОРУ ЕКОНОМІКИ БУЛО ДАРЕМНИМ, БА БІЛЬШЕ, ШКІДЛИВИМ, ВСЕ ОДНО ЦЕ ОБ'ЄДНАННЯ НЕОБХІДНЕ. ОДНА КРОВ - ОДНА ДЕРЖАВА! ДОПОКИ НІМЕЦЬКИЙ НАРОД НЕ ОБ'ЄДНАВ УСІХ СВОЇХ СИНІВ У МЕЖАХ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВИ, ВІН НЕ МАЄ МОРАЛЬНОГО ПРАВА ПРАГНУТИ КОЛОНІАЛЬНИХ ЗАВОЮВАНЬ. ЛИШЕ ПІСЛЯ ТОГО, ЯК НІМЕЦЬКА ДЕРЖАВА ВКЛЮЧИТЬ В МЕЖІ СВОЇХ КОРДОНІВ ОСТАНЬОГО НІМЦЯ, ЛИШЕ ПІСЛЯ ТОГО, ЯК ВИЯВИТЬСЯ, ЩО ТАКА НІМЕЧЧИНА НЕ ЗДАТНА ПРОГОДУВАТИ НАЛЕЖНИМ ЧИНОМ ВСЕ СВОЄ НАСЕЛЕННЯ - ЦЯ ПОТРЕБА ДАЄ НАРОДУ МОРАЛЬНЕ ПРАВО НА ЗАГАРБАННЯ ЧУЖИХ ЗЕМЕЛЬ.

1924 року Адольф Гітлер писав, що завдання пропаганди «полягає не в об'єктивному дослідженні правди, оскільки це може служити інтересам ворога, і не в тому, щоби показувати її масам з науковою неупередженістю; її завдання служити нашій власній правоті, завжди й неодмінно».

на світлині стопкадр з кінофільму «Тріумф волі» (1935 р.)

Пропаганда як системний інструмент масового впливу набула особливого розвитку в ХХ столітті, зокрема в період існування Третього рейху. У нацистській Німеччині вона вперше була інституціоналізована через спеціальне державне відомство — **Міністерство народної освіти і пропаганди, очолюване Йозефом Геббельсом.**

Це означало принципово новий рівень:

- пропаганда стала частиною державної політики,
- вона охоплювала всі канали комунікації (преса, радіо, кіно, освіта),
- формувала не лише політичні погляди, а й світогляд, ідентичність і пам'ять суспільства.
- Ключовим об'єктом була не лише підтримка режиму, а створення так званого “міфу Гітлера” — образу безпомилкового лідера, що об'єднує націю.

Метою міністерства було успішне поширення нацистської ідеології через мистецтво, музику, театр, фільми, книги, радіо, освітні матеріали та пресу.

ГЕББЕЛЬС. Як працювала пропаганда Третього Рейху

ФОТО

Виставлені на загальний огляд газети і пропагандистські афіші

Група юних німецьких хлопців переглядає газети «Der Stuermer», «Die Woche» та інші [пропагандистські](#) афіші, розміщені на паркані в Берліні (Німеччина, 1937 рік).

US Holocaust Memorial Museum, courtesy of Julien Bryan

Основні принципи пропаганди Геббельса

1. Принцип тотальності (масованості)

Пропаганда має бути всюдишньою:

у всіх медіа,

у публічному просторі,

у повсякденному житті.

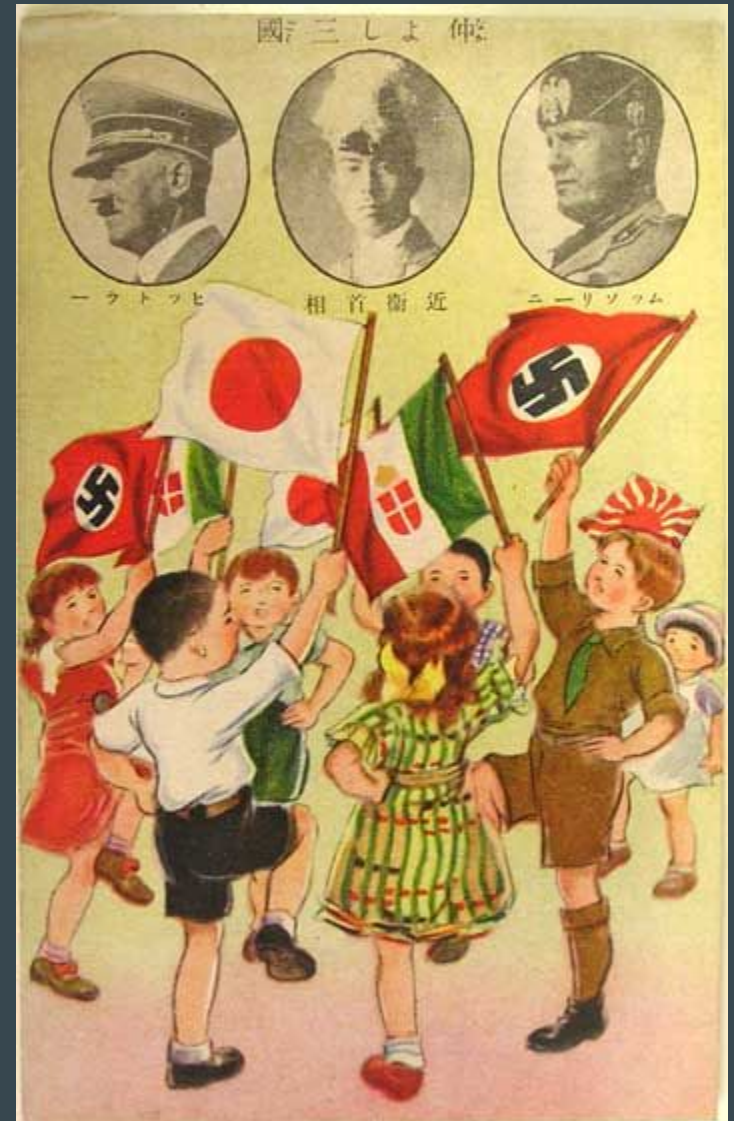
Ідея: інформаційне середовище повинно
бути монополізоване.

старий плакат із закликом до робітників
“прокинутися” (30-і роки)

Плакат як пропаганда

- Емоційні образи
- Прості гасла
- Масове тиражування

Кіно

«Тріумф волі» (нім. Triumph des Willens) — німецький фільм 1935 року, режисеркою якого була Лені Ріфеншталь. У фільмі висвітлено перебіг партійного з'їзду НСДАП 1934 року в Нюрнберзі, в якому взяло участь понад 700 000 прибічників нацистів. Фільм містить витяги з виступів різних нацистських лідерів на з'їзді, зокрема фрагменти виступів Адольфа Гітлера, Рудольфа Гесса, і Юліуса Штрайхера, на які накладено кадри вишколених бійців СА та СС. Гітлер наказав зняти цей фільм і при його створенні став неофіційним виконавчим продюсером, його ім'я з'являється в початкових титрах. Головною темою фільму є повернення Німеччини як великої держави, з Гітлером на чолі, який принесе нації славу.

Радіо

Фольксемпфенгер (нім. *Volksempfänger*, досл. «народний радіоприймач») — ряд дешевих електровакуумних радіоприймачів, вироблених у Німеччині протягом 1930-х років. Він був розроблений інженером Отто Гріссінгом на прохання Йозефа Геббельса, міністра пропаганди нацистського уряду. Мета розробки полягала в тому, щоб зробити технологію радіоприймання доступною для широкої громадськості. Геббельс усвідомив великий пропагандистський потенціал цього відносно нового явища і, таким чином, вважав широку доступність радіоприймачів дуже важливою.

Volksempfänger VE301, бакелітовий корпус був розроблений архітектором та промисловим дизайнером Вальтером Марією Керстінґ.

2. Принцип спрощення

Складні ідеї редукуються до простих гасел:

короткі формули,

чіткі «свої/чужі»,

відсутність нюансів.

Це пов'язано з психологією мас: аудиторія краще сприймає прості наративи.

3. Принцип повторення

Ключове правило:

багаторазове повторення → ефект «правди»

Регулярне тиражування меседжів формує ефект знайомості, який сприймається як достовірність.

4. Принцип емоційного впливу

Раціональна аргументація замінюється:

страхом,

ненавистю,

гордістю,

образою.

Емоції знижують критичне мислення та підсилюють групову ідентичність.

5. Принцип створення ворога

Обов'язковий елемент — конструювання “іншого”:
євреї, комуністи, «вороги народу»,
змова проти нації.

Це дозволяє:

- пояснювати проблеми,
- мобілізувати населення,
- легітимізувати насильство.

Нацистська антисемітська пропаганда(Фото)
Нацистська пропаганда часто-густо зображувала євреїв як заколотників, які таємно готують провокації на роздмухування війни. У цьому випадку стереотипний єврей задумує змову за кулісами, щоб управляти Союзними державами, представленими британським, американським і радянським прапорами. Підпис на зображенні говорить: «За спиною ворожих держав: єврей.» Орієнтовно 1942 рік.

Джерело:
US Holocaust Memorial Museum, courtesy of
Helmut Eschwege

Образ врага

- Дегуманізація
- Страх
- Мобілізація

Бей жида - политрука, рожка просит кирпича!
Ваша борьба бесполезна! Ваше положение безнадежно.

Разве это допустимо, чтобы ваше начальство из упрямства все еще беспощадно гнало вас на неизбежную смерть? **ПЕРЕХОДИТЕ К НЕМЦАМ!**
Торопитесь!

Примечание: Для получения информации о положении в Германии и в Европе, а также о положении в СССР, обратитесь к немецким военным, оставшимся в плену в Германии и странах Европы. Они помогут вам перейти к немцам и избежать неминуемой смерти.	РАССКАЖИТЕ своим друзьям и знакомым о положении в Германии и в Европе, а также о положении в СССР. Это поможет им избежать неминуемой смерти.
--	--

Командиры и бойцы Красной Армии!

Все дальше и дальше продвигается преступно наступавшая Германская армия и ее солдаты. Немедленно солдаты стоят уже у дверей Москвы! Что выжмет Сталину его отчаянный войск: «На нашу помощь!»?

Всего лишь несколько километров — и вы будете в Москве! На помощь ждите, если хотите сдержать своей Родины!

Помогите же советскому правительству Германские Главнокомандующие применить в фонд борьбы с голодом.

На отчаянный вопль, что германские войска в состоянии уничтожить вашу отсталую часть, ваша Родина и земля.

Где-то недалеко отсюда вы будете убиты с каждым днем: от Ленинграда — только через Волгу до Каспийского моря и до этой Кавказа вы будете убиты с каждым днем, война продолжается и в помощь вам не придет ни один советский солдат.

Ваш фронт уже разбит, немцы войска на две части, Канские войска отступили в районы.

Вы нуждаетесь в боеприпасах и в амуниции. Оружие, выданное вам, оказалось плохим, а то, что имеют ваши враги в дальнейшем, будет сбит зенитным огнем, грубо изобретенным и изобретенным к действиям.

Подумайте много на войне командиров и политработников в большинстве фронтов только не ждите победы советского войска Сталина.

Жизнь каждого, отдающего при таких условиях свои жизни. Чтобы спастись от дальнейшего действия немецких войска, у вас есть только один выход: перейти, как можно скорее, на сторону Германских войска.

Штыки в землю! Не спешите к немцам в лагерь!

Ваше положение безнадежно. ПЕРЕХОДИТЕ К НЕМЦАМ — ТАМ ВАС ЖДЕТ ХОРОШЕЕ ОБРАЩЕНИЕ и пропитание, а также скорое возвращение на родину.
Ваша борьба бесполезна! Гоните комиссаров и переходите к немцам.

6. Принцип «великої брехні»

Суть: масштабна, шокуюча неправда має більший шанс бути прийнятою, ніж дрібна.

Причина — люди не очікують настільки масштабної маніпуляції.

Конкретні прийоми пропаганди

1. Медіаконтроль

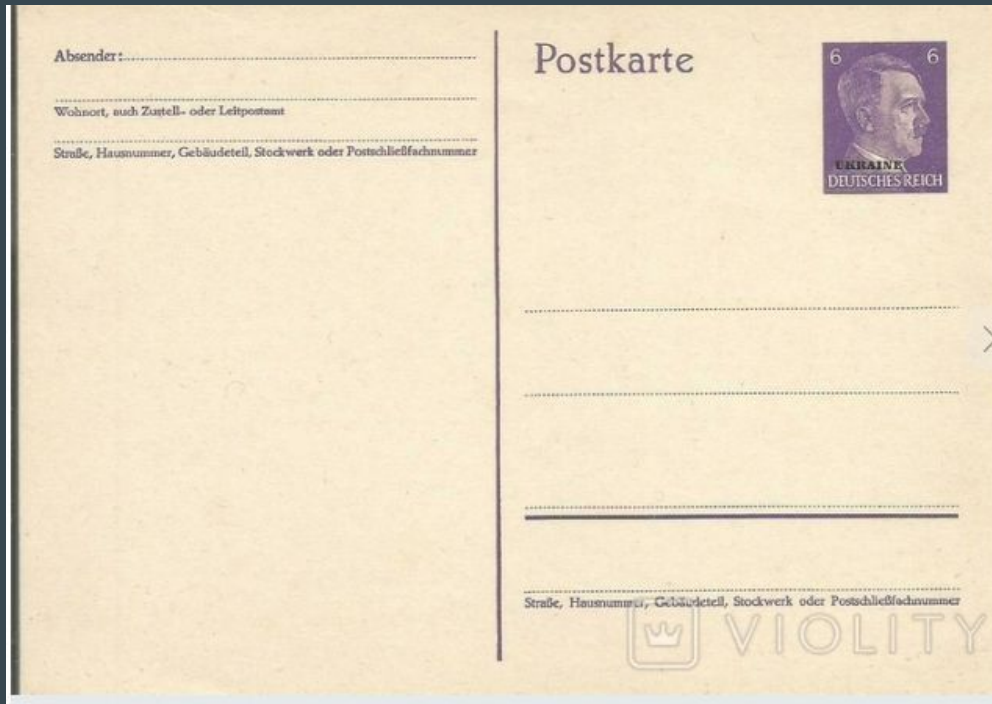
- цензура
- уніфікація контенту
- знищення альтернативних джерел

2. Візуальна пропаганда

- масові мітинги
- символіка (прапори, форма, архітектура)
- кіно як інструмент емоційного впливу

3. Міфологізація лідера

- Гітлер як «рятівник»
- сакралізація політики
- персоналізація

Листівка 1930-х років Нацистська Німеччина

4. Маніпуляція часом і контекстом

події подаються вибірково

факти вириваються з контексту

створюється альтернативна реальність

Штаб-квартира Гітлера, Гітлер і працівники, травень або червень 1940 року

Чому німецьке суспільство повірило нацистам

1. Соціально-економічні фактори

наслідки Першої світової війни

Версальський договір

економічна криза

👉 Люди шукали прості пояснення і сильного лідера.

2. Психологічні механізми

потреба в стабільності

страх і невизначеність

конформізм

3. Інформаційна ізоляція

відсутність альтернативної інформації

контроль ЗМІ

пропаганда як єдина «правда»

4. Нормалізація радикальних ідей

Спочатку — м'яка риторика → поступове радикалізування

5. Ефект масовості

Якщо «всі вірять» → індивід теж починає вірити

Журналісти медіаагенції «LB.ua» порівняли промову В. Путіна (21 та 24 лютого 2022 року) та Й. Гебельса (18 лютого 1943 року). Прочитайте її аналіз у таблиці.

<https://medialiteracy.org.ua/toolbox/naczystska-propaganda-yak-peredvisnyczya-ras-hystskoyi-2/>

Російська пропаганда

© Getty Images

образ «поганого українця»

Формулу, що держава Україна є антиРосією, вигадали у Кремлі й опублікували у червні 2021 року в статті «Про історичну єдність росіян та українців» за підписом В.В.Путіна» (пише у блозі історик Сергій Климовський).

З 2014 року кремлівці змогли підняти неприязнь до українців із побутового рівня до геополітичного і перевести в розряд тотальної ненависті. 2022 року демонстрації проти нападу на Україну були в РФ набагато слабші, ніж 2014-го, й дуже швидко зійшли нанівець. Скандування натовпом 2 червня 2025 року в Москві «Путін, запускай ядерну ракету по Києву» — верхня точка тотальної ненависті й фінал роботи Кремля у справі підготовки РФ до нової масової мобілізації. Росіянам уже не соромно не лише воювати з українцями, а й вимагати знищити їх усіх без відокремлення «малоросів» від «бандерівців».

Коли ми це прогавили? Де був той переломний момент, коли образ «хохла» — недорікуватого жартівника — перетворився на «бандерівця», якого «треба добивати»?

- «Геноцидальною є сама суть Росії, ми, на жаль, не єдині в її лещатах» (В. Огризко)
- Спроба «зрівняти» жертву й ката — класичний прийом, що застосовується для розмивання відповідальності та виправдання агресії. Зрівняння жертв і агресорів — це спроба зняти з Росії статус злочинця, а з України — статус потерпілого народу, який має право на захист і підтримку. І якщо світова спільнота не розпізнає цих маніпуляцій, не дасть їм відсічі — історія повториться, але вже з новими жертвами.
- Маніпуляції з історією (наприклад, Польща встановив 11 липня як день «геноциду, вчиненого ОУН і УПА на східних територіях Другої Польської Республіки»).

Як мають реагувати в Україні?

С на 2025 рік немає єдиного міжнародного правового рішення, яке б визнавало дії Росії проти українців як геноцид у повному юридичному сенсі (згідно з Конвенцією ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього). Проте є вагомі офіційні політичні визнання, а також потужна хвиля експертної підтримки цієї кваліфікації. Литва, Естонія, Канада, Польща, Ірландія, Чехія, Латвія, Франція, Нідерланди, Ісландія, Німеччина, Словаччина, США (в окремих штатах) ухвалили відповідні заяви або резолюції, які позначають воєнні дії росіян як геноцидні. Це — політичні документи, а не юридичні рішення суду.

Геноцидні практики

1. Голокост (від упередженого ставлення до переслідування євреїв у різних європейських країнах, що фіналізовано було газовими камерами та масовими вбивствами мільйонів).
2. Геноцид у Руанді з народом тутсі, де спершу на повну силу запрацювала пропагандистська машина, тавруючи всіх їх як недолюдей, а потім за 100 днів було закатовано до смерті 800 тисяч людей.
3. Геноцид боснійських мусульман (після мирного співіснування з якими розпочалась одна з найперших європейських геноцидних боєнь новітнього часу, і які лише за свою етнічну та релігійну приналежність зазнали смерті — 8 тисяч за 11 днів).
4. Геноцид уйгурів в Китаї